

Assemblea a Fraga

L'associació d'escriptors aragonesos es reüní al Palau Moncada on aprobaren diferents iniciatives de promoció del llibre.

Festa de la Coqueta

El casc antic de Benavarrí s'omplí de gom a gom per a degustar aquest producte gastronòmic típic de la zona.

«La casa de usted»

Joaquim Ibarz, premi Moors Cabot, té enllestida la casa museu a Sardi on es podran veure records de la seua trajectòria periodística.

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 11 • núm. 99 • La Franja, setembre-octubre de 2010

«Calatravos» a Pena-roja

JOAQUIN SOROLLA

Segona representació de la visita dels Calatravos a Pena-roja el 31 de juliol

EDITA:

C/ Pla. 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
 Associació Cultural del Matarranya
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR: Màrio Sasot
 msasot@ono.com

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
 Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I
 MAQUETACIÓ GRÀFICA:
 Isabel Calaf • T. 661 470 457
 tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:
 Antoni Bengochea, José Miguel
 Gràcia, Marta Momblant, Artur
 Quintana, Lluís Rajadell i Carles
 Sancho (el Matarranya). Rosa Arqué,
 Susanna Barquín, Jaume Casas,
 Pep Labat i Carme Tarragó (el Baix
 Cinca). Carles Barrull, Glòria
 Francino i Josefina Motis
 (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:
 Pep Labat i Sigrid Schmidt Von der Twer.

OPINIÓ:
 Susana Antolí, Susanna Barquín,
 Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep
 A. Carrégal, Miquel Estaña, Quim
 Gibert, Merxe Llop, Marc Martí,
 Vicent de Melchor, Juli Micolau,
 Joaquim Montclús, Ramón Mur,
 Francesc Ricart, Carles Sancho,
 Ramon Sistac, Natxo Sorolla,
 Carles Terès i Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
 978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:
 Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

DISSENY:
 Maqueta interior: Ricard Solana
 Coberta: Carles Terès

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
 ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia i Llibreria Cabrera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saldí

Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla

Saragossa

Papereria Germinal. C/ Sepulcro, 21

Tamarit

Estanc Patricio

Tortosa

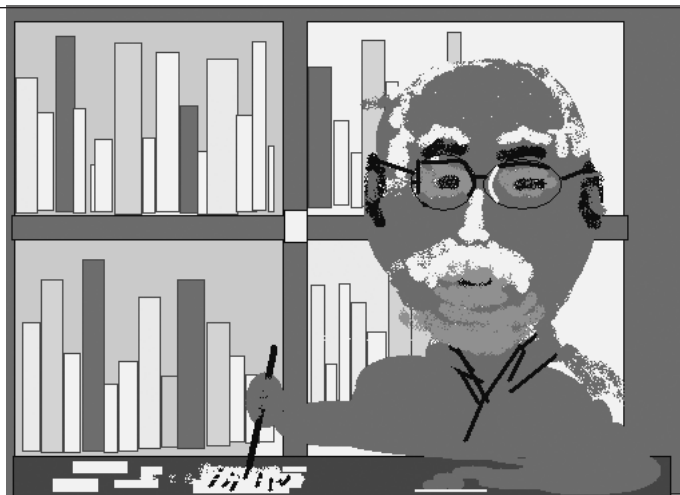
Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

En el cinquè aniversari de la seua mort Josep Galan, general i soldat

ESTISORES
 Miquel Estaña

El professor, escriptor i activista cultural Josep Galan moria en un hospital de Lleida a la una de la matinada del dimecres 26 d'octubre de 2005. Així que poc abans que ixque el proper número de la revista, el número 100 (quin goig li faria veure'!) es compliran cinc anys de la seua mort.

El primer camí que vaig tindre notícia del Josep va ser a través de la Paquita de la Llibreria Cabrera de Fraga, que em va explicar una anècdota provocada per la decepció que havia produït el Josep en un dels seus fills. La criatura, crec recordar, portada per sa mare a una conferència amb motiu de l'edició del primer quadern dels *Estudis lèxics de la parla de Fraga I*, publicat el 1985 en edició reduïda i format "quadern", va quedar greument decebuda quan va veure per primera vegada el Josep, ja que, amb aquest cognom, com a mínim, havia d'igualar la planta de Cary Grant. I el marrec tenia part de raó. Efectivament, el meu primer encontre va estar en la mateixa línia, ja que el Josep, per aquella època, era clavat al Pere Tàpies, amb gorra de plat inclosa. Aquell dia, el nostre enyorat amic es va presentar a una reunió ordinària de la junta de l'Institut d'Estudis Fragatins AFRAGA (*homo antecessor* de l'actual Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA), llavors presidit pel company Francesc Tejero, per fer-nos una proposta que ara no recordo. Jo, acabat d'estrenar-me com a membre de la junta, mai no m'hagués pogut imaginar la tempesta de projectes que la seguirien i totes les hores que acabaria passant amb ell, de mà dreta, de mà esquerra i per suposat, d'ambdues cames, per la quantitat d'encàrrecs que li vaig haver de fer al llarg d'aquests vint anys d'amistat i d'aprenentatge com a activista cultural. De fet, jo mateix i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA encara conservem moltes maneres de funcionar, d'actuar, on els més propers a ell reconeixerien la seua empremta per-

sonal sense cap mena de dubte.

Era més que evident que com a *galan* de Hollywood no tenia futur, ara bé, com a activista cultural, era un fora de sèrie, un *number one*, o com s'anomena ara, un *crack*. I ara, des de la perspectiva del temps, entenc el secret de la seva força: el Josep era al mateix temps, general i soldat. Com a general, sabia on s'havia i es podia arribar, com fer-ho i tenia la capacitat d'arrossegar les nostres voluntats per a bregar en la mateixa direcció; i com a soldat, no li queien els anells a l'hora d'enganxar segells, penjar cartells i dialogar, fins i tot, amb els més obtusos. Aquesta dualitat és la que fa que avui reconeguem Josep com a pare, i potser, també mare, de moltes de les nostres coses: dels premis que avui porten el seu nom, de les Beques "Amanda Llevot", d'Iniciativa Cultural de la Franja ICF, de l'extinta Plataforma de les Llengües Minoritàries i de revistes com *Batecs* o *Temps de Franja*, publicació que ara arriba al número 100. Deu ser aquest el motiu pel qual el trobem tant a faltar, perquè el Josep no era una aparença, un *galan* de cinema, una figura fantasmagòrica en una tela blanca, sinó un autèntic protagonista de la història recent dels nostres pobles, un referent de la lluita per la dignitat de la nostra llengua i cultura, una tasca que les nostres institucions locals i comarcals, plenes de prejudicis, encara no li han sabut reconèixer. Per això, aquest 2011, en el cinquè aniversari de la seua mort, i en vespres d'aquest número tant rodó de la nostra revista, és important que recordem la seua figura com a activista cultural, que és la que nosaltres hem de reivindicar en aquestes pàgines perquè del Galan-amic, és ben segur que mai vam deixar de parlar-ne, de pensar-hi i de sentir-lo en molts dels nostres gestos, paraules i pensaments.

Pep Labat López

President de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA, membre d'ICF

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Reportatge

Lo saidinès Joaquim Ibarz,
primer europeu en guanya el
premi Moors Cabot de periodisme

12

La Ribagorça

14

Cultura

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

«I also love xapurreau» i II
... a propòsit dels fets
de la Codonyera

salutació del director

L'esperit d'en Josep Galan, antic president de l'IEBC, tot i que mai ens ha deixat del tot, està molt present en les pàgines d'aquest número de *TdF*.

A punt de complir-se el cinquè aniversari de la seua mort, uns quants col·laboradors i columnistes habituals s'han "conjurat" per a recordar la seua personalitat i la seua trajectòria vital, abordant diferents aspectes de les moltes tasques desenvolupades per Josep en favor de la nostra llengua i la nostra cultura. Uns ens el recorden com un gran "caçador de paraules" de la seua estimada parla fragatina; altres, com un incansable i engrescador dinamitzador cultural; uns altres el pinten com un reconstructor de la història i el paisatge del Baix Cinca.

Jo no puc oblidar el seu paper primordial en la gestació, naixement i posada en marxa d'aquesta revista, i l'entusiasme que ens contagià a tots els que ens van sumar a la iniciativa, plens de dubtes, incredulitats i manca de confiança en les nostres forces.

Què diria si poguéu veure'ns a punt d'arribar al número 100 d'aquell il·lusionant projecte seu? Quina cara posaria al comprovar que, un cop aprovada una esquifida Llei de llengües, el mateix govern que la va promoure la té estancada sense posar en marxa els òrgans rectors? Segur que ens animaria a continuar bregant en la lluita diària sense descompondre mai el seu permanent somriure.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Herències ruinoses

Fa poc, l'escriptora beseitana Susana Antolí parlave a les pàgines d'esta revista de barbarismes i de barbaritats, es queixave de les persones que la corregien quan li sentien dir un castellanisme i argumentave que en lo llenguatge parlat "no pot haver ni ignomínia ni pecat en repetir paraules heretades".

No hi estic d'acord, i no em puc estar de manifestar-ho. Perquè no totes les herències són bones pel simple fet d'haver-mos arribat dels nostres avantpassats. Per posar alguns exemples, los nostres iaïos i els nostres pares dien formage, julivert, gavinyet, minjador o pocavergonya, però bona part de la nostra generació ha preferit adoptar les equivalents castellanques de queso, perejil, cotxillo, comedor i sinvergüensa. I això ha segut en una sola generació.

Per tant, si a cada bugada perdem un llençol, què mos quedarà al final de la nostra llengua? Jo ho tinc molt clar: allibero els meus descendents de l'obligació i la responsabilitat d'acceptar una herència com eixa.

Per què, qui la vol una herència ruïnosa?

J. A. Carrévalo

Monitors intolerants

Aquest estiu les meues filles van anar a un campament d'anglès a Boltanya (Osca) organitzat pel Col·legi Públic "Tío Jorge" de Saragossa. La meua filla gran em comentava escandalitzada com a dos germans (un xiquet i una xiqueta) d'Albelda, un dels monitors els va prohibir parlar en català entre ells "perquè això molestava els demés xiquets". Un dels germans el va ex-

plicar, mig plorant, al monitor, que els costava molt parlar entre ells en castellà perquè de sempre s'havien parlat en català. El monitor els va dir que si no hi havia remei que ho fessen a part, tots sols, als dormitoris o al vàter.

A aquesta escena s'afegien a sovint insults per part d'alguns altres alumnes *manyicos* del tipus: "Catalans de merda", "parleu be", etc.

Si estigués constituït ja, com caldria, el Consell Superior de les Llengües d'Aragó, potser podria estudiar el cas i adreçar un escrit a la direcció del centre organitzador dels campaments recomanant tractar aquests temes amb propostes de tolerància, respecte a les varietats i diferències, informació sobre les llengües que es parlen a l'Aragó, etc.

Però de moment no hi ha on recórrer ni Déu que ens empare.

No m'imagino, en el cas de que acudixqués a un campament d'aquests algun nen amb alguna altra diferència (minusvalideses, altres races, preferències sexuals minoritàries, etc.) que la solució que prenguessin els monitors quan els nens "normals" els emprénguessen a garrotades, per exemple, seria el tancar als atacats a un vàter o a un dormitori "per a que no molesten".

Marià Àlvarez,
Saragossa

SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

Postals d'estiu

Torredarques, plaça Major:

La vespra de festes. Una vintena llarga de xiquets corren per la plaça a peu o en bicicleta. La majoria han vingut de Barcelona, d'altres d'Alcanyís, Saragossa o el País Valencià. Tots són fills, com a mínim, d'un catalanoparlant. Per alegrar-me el dia, em dedico a comptar els que parlen en català amb la seua família (pare, mare o iaies). Amb els dits d'una mà ja en tinc prou (i això que faig una miqueta de trampa).

Sant Martí de Provençals, una botiga de pakistanesos:

Em dirigeixo al noi del taulell en castellà. S'acosta un home més gran, potser l'amo; ens ha sentit parlar entre nosaltres i, tot somrient, ens atén en català.

Cambrils, geladeria Sirvent:

Pregunto «Fins a quina hora teniu obert?», i el cambrer respon «¿Y esto qué è?». Dòcilment, ho repeteixo en castellà –afortunadament (?), jo sí que sóc bilingüe–, m'entén i em diu que «a la *lah doseymedia*».

Alcanyís, horta del Guadalop:

Dos homes grans conversen a crits, cadascú des del seu hort. Paro l'orella per delectar-me amb el dialecte alcanyissà tan pur que fan servir. És difícil de sentir-lo entre la gent jove o de mitjana edat. Potser ja és hora de constituir un grup de "No Hablamos Castellano" per salvaguardar aquesta variant en evident perill d'extinció.

Com podeu veure he passat un estiu ben distret. Això de la llengua sempre et porta estimulants paradoxes.

Carles Terès

Els arbres, protagonistes a la Trobada d'Autors Ebrenca

■ Carles Sancho

Els arbres han estat els protagonistes destacats de la 5a Trobada d'autors ebrenca al Matarranya que com cada any s'ha celebrat entre Vall-de-roures i Fondespatla. El diumenge 1 d'agost es va iniciar la jornada literària a les dotze del matí amb la concentració d'autors participants en el llibre col·lectiu *L'arbreda ebrenca. Recull de relats*, presentat per a l'ocasió, i firma d'exemplars a la Llibreria Serret que, com cada any, va ser clarament insuficient per acollir els nombrosos col·laboradors participants en el projecte. El llibre reuneix 55 relats de diferents autors relacionats amb els arbres del nostre territori que evocuen la creativitat literària dels escriptors. Si a l'edició passada a *Galeria ebrenca*, dedicada a persones del territori, recopilava 30 autors, l'èxit de la convocatòria és molt evident.

Més tard, sota l'ombra de la carrasca de Morro Badat, a mig camí entre Vall-de-roures i Fondespatla, un dels exemplars més singulars de la vegetació matarranyenca, es va oferir als participants un vermut amb productes de la terra.

Ja a Fondespatla, al bar de les piscines, dinar literari on van participar prop de setanta persones. Presentació de la Trobada a càrrec de l'alcalde de la localitat Carmen Agut; Asun Albasa, representant de l'associació cultural local ACHA; M. Dolors Gimeno, representant d'ASCUMA i Octavio Serret. Durant el dinar, els autors seleccionats a l'obra col·lectiva van llegir o van comentar els textos publicats. Joaquín Lorenzo va presentar la guia dels arbres singulars del Matarranya i Baix Aragó i ens va convidar a contemplar el nostre patrimoni natural monumental.

El dinar de la Trobada

Després del dinar va seguir l'exposició de projectes literaris i la presentació de llibres: *Il·lusions i incerteses*, la novel·la col·lectiva del Serret-Blog a càrrec d'Elisabet Martí i M. Lluïsa Gascón, la col·lecció *Lo Trinquet*, editada per l'Institut de Estudios Turoleses a càrrec de Carles Sancho, Negra i ebrenca, projecte d'edició d'una novel·la negra situada al territori a càrrec de Jordi Pijoan, *La venta de l'Hereva* premi Guillem Nicolau 2009 de Marta Momblant i

L'arbreda ebrenca. Recull de relats, obra central en la Trobada, presentada per la coordinadora de la jornada i del llibre Pepa Nogués; Octavio Serret; Cisco Sánchez, de March editor; Víctor Amela, prologuista i extraordinari comunicador; i Cinta Mulet en representació dels autors.

Va finalitzar llarga jornada amb l'actuació del músic castellonenc Salva que va fer participar al públic en les seues interpretacions musicals improvisades i sorprenents.

LITTERARUM TANCA LA SEVA 3a EDICIÓ AMB MÉS DE 1.000 ESPECTADORS

L'edició 2010 de Litterarum tanca amb un èxit rotund a nivell d'organització. Es va comptar amb més de 2.000 persones assistents tot i la pluja tan a Litterarum com a la i Fira de llibre Ebrenca. El 95% dels programadors inscrits van assistir al 90% dels 14 espectacles programats.

Professionals i premsa assistents varen celebrar la consolidació del certamen a la vegada que anunciaven la seva assistència l'any vinent.

Com a novetat enguany es va realitzar la primera edició de les Jornades Tècniques Litterarum sobre el món de l'espectacle literari.

La Fira va transcorre sense contratemps, amb èxit de públic i de programadors. Litterarum anuncia la seva 4a edició amb més il·lusió que mai.

Els organitzadors volen agrair la col·laboració de tots els professionals del sector que ens ha ajudat a fer aquest projecte més real i a l'acollida que ha tingut aquest any la proposta als mitjans de comunicació.

Incongruències econòmiques

Per què si els sous dels alemanys son gairebé el doble que els dels espanyols, l'atur espanyol és doble de l'alemany? Per què les empreses alemanyes no desplacen producció a Espanya o a qualsevol altre país de més baix cost laboral? Escolteu als economistes i als empresaris i sentireu l'aferrissada defensa que solen fer sobre la competitivitat de costos laborals. Per què, si el mercat laboral francès és un dels més rígids dels europeus, per la gran implantació dels sindicats, ha de ser Espanya la qui porti a terme una gran reforma laboral, flexibilitzant l'acomiadament, entre altres mesures? Per què no s'han eliminat encara els paradisos fiscals, si tothom està convençut de què són el més gran obstacle per controlar els moviments especulatiu de capitals? Si el frau fiscal arriba al 20 o 25 per cent del PIB espanyol, per què abans d'augmentar els impostos no s'endega una gran campanya contra aquesta xacra social? Quants directius han anat al carrer per incompetents o per poc curosos de les seues tasques quan una caixa o banc ha demanat ajuts públics o ha hagut d'encetar un procés de fusió? I si han anat al carrer, per què s'han d'emportar tant bon sac d'euros?

Per què "els mercats", responsables principals de la crisi, són els que ens obliguen a prendre mesures per a superar la crisi? Perquè necessitem la formació dels aturats, si el que manca són llocs de treball? Per què, quan algun professional ens ha de facturar algun servei, ens pregunta: sense factura o amb factura amb IVA?

José Miguel Gràcia

Els senyors de Calatrava visiten Pena-roja

■ Natxo Sorolla

El 31 de juliol la vila de Pena-roja organitzava per segona vegada la Visita dels Senyors de Calatrava. Una festa on conflueix una fira d'oficis tradicionals, una *cena* popular i un concert musical, actes que engalanaven el fet central: una representació teatral de Desideri Lombarte que commemora una Visita dels Senyors de Calatrava el Segle XVI. L'Orde de Calatrava va ser qui ostentà el poder a la zona des de les conquestes cristianes, i per tant acompanyà la fundació de gran part de les nostres viles. Desideri coneixia molt bé les actes que quedaven a la vila després de les visites dels Senyors de Calatrava. I de tan que coneixia la relació entre poble i senyors se va atrevir a teatralitzar una visita d'estos senyors feudals. La va situar al segle XVI, una de les èpoques de les quals ell tenia més documentació. Un diàleg entre el poble, a qui la terra ben just donava per a sobreviure, i uns senyors que només exigien tributs. Un diàleg continu mentre es visitava les joies arquitectòniques de Pena-roja. Desideri la va deixar escrita com un testimoni de l'època, mentre la seua imaginació es passejava pels carrers de la vila.

El dia començava amb una mostra ben extensa d'oficis tradicionals representats per la pròpia gent del poble. En el camp gastronòmic: elaboració de crespells, de formatges, ametlles ronyoses, rotllets, aiguardent, embotit, melmelades, confits de paella i cosmètics ecològics. En el dels oficis artesanals, recreació d'una botiga tradicional, picapedrers, fusters, elaboració de decoració en cera d'abelles, ceràmica, cadires artesanals, cistelles, sabó i fer la bugada. I en el sec-

NATXO SOROLLA

tor tèxtil, el macramé, boixets, peücs, ganxet, malla, cosir mitjons, filar, verguejar llana i *patchwork*. En l'apartat de l'exhibició d'oficis relacionats amb el bestiar, es va munyir cabres, es van esquilar ovelles i mules, es va rossegar pins en animal i es van pelar i es va ferrar un matxo. També els més menuts van poder xalar en un taller de pintura i maquillatge.

Quan el sol ja es ponía, va ser el moment en què el pregoner va anunciar l'arribada dels Senyors de Calatrava i tota la Vila els va rebre, per acompanyar-los a l'antiga Església del Roser. Allà els esperaven els Jurats de la vila, que com a autoritats locals, els presentaven la població. Des d'allà van ser acompanyats a la plaça de la Vila, a on transcorrien els diàlegs més calents entre els qui sustentaven el poder i el poble, sempre amb una clara fidelitat dels subordinats. I no sense tocs simpàtics com els de la cuinera xarrina, els presos escapats i les reclamacions de la gent del poble. Una vegada

els Senyors de Calatrava havien cobrat els impostos i havien ordenat les millores necessàries als empedrats i edificis, tota la Vila es reunia al voltant de la taula per a fer una *cena* popular. La jornada va finalitzar amb una nit musical a càrrec de Chundarata, del Centre Aragonès de Barcelona, los grups matarranyencs Los Draps i Txirigol, i el grup d'Alcorisa i Molinos Ixuquera.

Segurament Desideri mai hauria suposat que la vila de Pena-roja faria esta presentació. L'any 2007 va ser la primera ocasió. I esta segona ocasió, amb una distància de tres anys, com les Visites dels Senyors de Calatrava, tota la societat civil de Pena-roja es posava d'acord per a portar a terme esta acció. L'entramat de persones i associacions que hi van participar era l'eix transversal de la vila: Associació Cultural, Associació de Dones, Associació de Jovens, Gaiters, Grup de Jota, Banda Musical, Los Draps i Txirigol. Per molts anys!

Crònica d'anar per casa

Volia parlar d'una conferència feta pel Sr. Ferran Mascarell a la biblioteca Maria Àngels Torrents de Sant Pere de Riudebitlles, però no ho faré. Només hi vull afegir que parlar de l'àmbit lingüístic em fa nàixer un sentiment a flor de pell. Punts...

Si alguna cosa té Sant Sadurní d'Anoia, a part de bons vins i excel·lents caves, i també d'un equip d'hoquei guanyador, és un bon nombre de ciutadans d'origen franjolí que viuen i treballen a la Capital del Cava. Cal recordar que des de fa un parell d'anys existeix un carrer Vall-de-roures. També hem conegut a persones vingudes de Queretes, Pena-roja, Beseit, Calaceit, Fòrnols, la Torre del Compte, la Freixneda, Vall-de-roures o pobles veïns de la Terra Alta com Horta de Sant Joan. També de la comarca de la Llitera. I, segurament, de molts altres llocs que desconec. Són gent catalanoparlant que s'han mogut sense dificultat i han ajudat a desenvolupar el país i a n'ells mateixos. Açò vol ser unes lletres d'homenatge a tots ells i elles.

Aprofito la ocasió per donar la benvinguda a una revista de Sant Sadurní apareguda el passat 24 d'abril amb el nom d'ARTEFACTE i que vol tindre una periodicitat anual. S'hi poden trobar il·lustracions i collage, reproducció pictòrica d'en Alonso Castellanos, divagacions, narracions, còmic, graffiti, poesia de l'activista cultural Santi Borrell, poemes inèdits del matarranyenc Juli Micolau, ja èdits; també hi ha fotografia i música, opinió...

Tonet Pallarès

Un altre 15 d'agost a Bellmunt

■ José Miguel Gràcia

Rosalía Gil participant en la lectura de l'espai-arxiu Pío Membrado

Diumenge 15 d'agost, un cop més l'amic Ramón Mur organitzà la jornada de lectura "El porvenir de mi pueblo" al pati de la antiga casa del regeneracionista baix-aragonès, Juan Pío Membrado. Aquesta vegada en Ramon va elegir, amb bon criteri, el llibre de Desideri

Lombarte *Memòries d'una desmemoriada mula vella* i un parell de capítols del llibre *Los pueblos dormidos* (1910) de Rafael Pamplona Escudero.

Bellmuntants, estiuiejants i persones aplegades per l'ocasió —amics i socis d'Ascuma com en Carles Sancho, José Antònio

Carrègalo, Carles Terès, José Miguel Gràcia...— van anar llegint pàgina a pàgina les memòries de la mula de Pena-roja que s'hi va espantar del sorollós motor del primer tractor de la vila.

Una cinquantena de persones van passar pel faristol de lectura situat a la finestra-balconada de l'espai arxiu Pío Membrado que s'obre al pati empedrat d'antics còdols del Mesquí. Rosalia Gil, vídua de Desideri Lombarte, llegí l'epíleg del llibre emotivament.

La taula del despatx de don Pío plena de llum i de records. Ell, des de la seua absència, patint perquè no ha arribat encara la instrucció tan necessària i que ell tan desitjava, a més d'una vila veïna d'aquell *su pueblo* i el seu avenir. La Mare de Déu seguia dormint. La Tuàbech i el Damià, al pedrís de la façana, s'hi dedicaven a la papiroflèxia.

Gràcies Ramon! i fins l'any que ve.

La carretera N-232 i lo Floro

■ José Miguel Gràcia

Quan el meu llibre *Pasqual Andreu, lo Florit* surti a la llum, dins de la col·lecció "Lo Trinquet", de ben segur que lo Floro hi tornarà al Matarranya i al Baix Aragó. Fa un temps, pensava que, tan si vingués d'Alcanys o millor encara des de Castelló —a un raconet del fossar, allí està enterrat— no reconeixeria la carretera, perquè amb les obres de millora, la N-232, —pujada a Mont-roig, l'entrada a la Sorollera, els revolts de la Vall de Lluna— estaria tan canviada que no la reconeixeria. Llargs camins tan trescats per ell fa un segle!

Algú em dirà: —Compte gràcies que lo Floro està mort! Doncs, com ha de venir? A tot

aquell que faci l'observació/pregunta li hauré de fer veure la petitesa del seu sentit poètic. El llibre del Floro està en vers i per això jo he pogut parlar amb ell metafòricament, i me n'ha contat molts, dels seus pensaments, sense pretendre justificar-me mai els seus actes. M'ho ha deixat tot a la meua comprensió i interpretació. Si lo Floro no pot estar de cos present i viu, hi serà veritablement en esperit com a espectador incorpori.

Aquella temença meua de que lo Floro no reconeixeria els seus antics camins, ha quedat tot de cop desballestada en arribar-me la notícia de què les obres de la N-232 han estat cancel·lades o rescindides per

part del Ministeri de Foment. Lo Floro trobarà els mateixos revolts de la Vall de Lluna, el mateix enllaç de la Sorollera, les mateixes pujades de Mont-roig, la mateixa entrada a Torredarques, tot igual, amb l'excepció del color, abans blanc de grava, avui negre d'asfalt i empipament.

Aquestes obres que han romàs 14 anys en suspensió, després de tantes vicissituds, una decisió ministerial —això no és poesia—, producte del pla d'ajust presupostari, les deixa a *maior gloria Dei*. Diuen que la suspensió no serà *sine die*, potser pitjor, serà *sine anno*. (Que s'entengui bé, d'*annus, anni* = any, no d'*anus, ani* = anus).

L'Asociación Aragonesa de Escritores es reuneix en assemblea a Fraga

■ M. Antonia-Leonor Calvet

El 26 i 27 de juny passat es va celebrar a la ciutat de Fraga l'Assemblea General Ordinària de l'Associació d'escriptors aragonesos. L'acte va començar a les 11:30 amb l'Assemblea General Ordinària al Palau Moncada. El temes que es van tractar van ser variats. Entre ells, la celebració del dia del llibre a Saragossa. També es va plantejar fer una fira del llibre al mes de Novembre aprofitant la proximitat del Nadal. Es va anunciar la nova creació del «foro de literatura infantil i juvenil» amb cinc sessions del 8 al 12 de novembre. Es va parlar de la propera col·laboració de l'associació amb Cajalon per la realització d'activitats, dels contactes amb la gerència de Zaragoza 2016 per entrar dintre de la programació, etc. També es va plantejar canviar la constitució dels jurats d'alguns premis literaris on hi participen amb la intenció de fer-los més justos. Es van proposar noves localitats pel congrés de l'any proper concretament les ciutats d'Alcanyís o Calaceit. A les 13:30 les autoritats locals, Jaume Cabos Morer, tinent d'alcalde i Miquel Lluís Lapenya delegat de cultura comarcal, van inaugurar el congrés.

A les 16:30 els escriptors van ser traslladats al jaciment arqueològic romà "Villa Fortunatus".

A les 19:30 els escriptors van ser convocats al saló d'actes de l'església de Sant Miquel, on Javier Sierra, autor de obres tan destacades com *La Dama Azul*, *La Cena Secreta* i la *Ruta Prohibida* entre altres, amb el títol de "El novel·lista que intentava entendre els arcanes del món" va parlar d'aquestes

La cronista i l'escriptor Javier Sierra

obres amb el seu estil inconfusible, deixant l'interrogant a la ment de l'oient. També va mostrar la influència que les seves obres han tingut arreu del món, com va ser la germanor de la ciutat d'Àgreda amb l'estat de Nou Mèxic, a raïl de la influència que la novel·la "La Dama Azul" va tindre al Estats Units. La conferència va ser acompanyada per un repàs bibliogràfic de la seva infantesa a la ciutat de Terol. Després hi va haver un col·loqui entre els assistents i l'autor.

A la mitjanit, els escriptors van ser convocats per fer un recorregut poètic per la zona que envolta l'església de Sant Miquel. La primera lectura dels poemes va ser al lloc d'inici. La segona va ser a la plaça de les Creus, on es va servir una mistela i un mostatxó. La tercera va ser a una placeta on, davall les fulles d'una olivera, es van recitar poemes i una poetessa va cantar una cançó medieval. La quarta i darrera parada va ser a la plaça

Sant Pere on els poetes van recitar amb les campanades de l'església que de tant en tant trencaven el ritme poètic de les obres. Va sonar tres quarts de dues i així va concloure el dissabte.

El diumenge dia 27 hi va haver un sol acte, la celebració de l'assemblea extraordinària que va començar a les 11:30 al Palau Moncada. Es van plantejar temes com la reforma dels estatuts de l'associació, ja que els estatuts actuals són encara els constituents. El president de l'associació, Josep Lluís Corral, i el secretari general, Manel Martínez Forega, van recordar als assistents que l'esborrany dels nous estatuts havia set enviat per e-mail a cadascú dels associats i que disposaven fins el 31 de desembre per fer les oportunes al·legacions. També es va acordar que un divendres del proper mes de febrer es faria una assemblea extraordinària per aprovar-los. Així mateix es va obrir un temps per presentar candida-

tures pel Premi de Honor de l'A.A.E. Aquest premi pot recaure a un autor, institució, associació cultural, etc. El temps per presentar candidatures era fins el 15 de setembre i el premi s'atorga al novembre a la Gran Gala de les Lletres. També es va parlar de la presentació de candidatures pel Premi d'Aragó de les Lletres i del Premi a la Trajectòria Professional on es premia a persones, institucions, col·leccions de llibres, mitjans de comunicació, etc. Més tard es va votar el nomenament com a soci d'honor a Javier Lambán Montañés, President de la Diputació General de Saragossa, per la seva cura amb l'elaboració del Diccionari d'Autors Aragonesos Contemporanis. La votació va ser a favor.

L'Assemblea va concloure amb els agraïments per part del president als assistents, a la ciutat de Fraga i autoritats i a l'escriptor Àngel Millán que va impulsar la candidatura de Fraga com a lloc de celebració.

Bous

La plaça de bous de la meua vila va ser construïda al 1921, un any abans que Nicanor Vilalta, –o Villalta–, fill de Queretes, prengueren l'alternativa com a matador. D'estatura massa alta p'al cànon taurí, s'hi va incorporar gràcies a la seua sobrietat i valor i, sobretot, les seues impecables estocades. D'ell sol conec fotos d'arxiu en blanc i negre, la escultura seua a Queretes i una faena en solitari a Las Ventas buides –filmada a una pel·lícula de Manuel Summers–, elegant, vell i solemne. La meua afició a la festa maleïda no ve del torero local, sinó d'anar amb la penya a la *novillada* sense picadors cada Sant Llorenç, el dia gran de les Festes d'Agost; de les tardes d'estiu mirant en silenci al costat del iaio Casiano retransmissions per televisió, i d'assistir a corregudes “de verdat” a la Misericòrdia amb companys de la Facultat, que van posar sentit estètic a les impressions primeres. Més avant hai vist bous a Tarragona, lo fetitxe de Curro Romero omplint les raderies desolades de l'ex-plaça de primera; i a la Monumental, delícia modernista amb mitja entrada: Ortega Cano, César Jiménez o Serafín Marín amb barretina. No hi podré tornar en estos temps d'hipersensibilitat antropocèntrica, preocupats pel patiment dels animals que mos resulten similars. Però me confesso omnívora, i si no bou de lídia, hai menjat *vaquilla* estofada a les festes de Massalió. I em proclamo il·lustrada, així que no rebatré arguments o tòpics contraris ni tampoc defensaré racionalment un ritual antic de vida i mort, una complexa fira dels sentits, que contemplo amb passió i la nostàlgia d'un altre món, lluny de les distraccions actuals, civilitzades i modernes.

M.D. Gimeno

Mercè Ibarz, en el cicle d'escriptores catalanes a París

■ Carme Messeguer

Sota el títol «Écrivaines catalanes», l'Institut Ramon Llull i l'Institut Cervantes de París van desenvolupar un cicle de trobades amb escriptores catalanes entre el novembre de 2009 i el juny de 2010 a la seu del Cervantes de la capital francesa. El cicle va consistir en tertúlies en parella en què van intervenir Carme Riera, Mercè Ibarz, Maria Barbal, Imma Monsó, Lolita Bosch, Najat El Hachmi, Laia Noguera i Susanna Rafart.

En la trobada de febrer van compartir escenari Mercè Ibarz i Maria Barbal a l'entorn de l'eix «Vingudes de fora: la perifèria i la capital», en una sessió moderada i conduïda per Anne Charlon, professora universitària i traductora de diverses autores catalanes al francès. A partir de fragments seleccionats per la professora Charlon, de *La palmera de blat* i d'*A la ciutat en obres* de Mercè Ibarz, i de *Pedra de tartera* de Maria Barbal, que les seues autores van llegir en català i tot seguit la moderadora en francès, la conversa va girar al voltant d'aquestes dues autores i de la memòria que integren. Com es va anar posant de manifest en el col·loqui, Ibarz i Barbal han abordat un mateix tema, l'èxode rural, des de perspectives diferents. Si per a Barbal la vida rural queda estroncada i la migració a la ciutat és un viatge sense retorn, l'autora de Saidí s'ha fixat més en les transformacions del medi, que permet el

retorn d'un àmbit a l'altre sense solució de continuïtat.

La intervenció de Mercè Ibarz en el cicle va estar emmarcada en una gira de l'auto-ora per diverses universitats franceses (Lió, Grenoble, Reims, Lille, Montpeller, Ais-Marsella, Tolosa, la Sorbona) arran del fet que *A la ciutat en obres* forma part enguany de l'examen d'Aggrégation (oposició al cos docent), en el curs de la qual l'escriptora de Saidí va poder conversar sobre la seua obra amb els estudiants de català. Cal afegir que, justament amb motiu de la inclusió del títol d'Ibarz com a part del temari de les oposicions a l'ensenyament públic francès, ha aparegut el volum *La narrativa de Mercè Ibarz: "A la ciutat en obres" i altres textos*, coordinat pel professor Christian Camps, de la Universitat de Montpeller, en què col·laboren especialistes de diverses universitats europees.

BD

Ayudando a las personas a vivir saludablemente

BECTON DICKINSON, S.A.
Ctra. Mequinenza, s/n
22520 FRAGA (HUESCA)

Tel. 974 470900
Fax 974 470546
www.bd.com

Més de 450 palistes participen en el XIII descens del Cinca

■ Carme Tarragó

L'edició número 13 del descens en piragües pel riu Cinca, celebrat a la comarca del Baix Cinca, el passat 22 d'agost, va aplegar un total de 452 participants. El descens transcorre entre les localitats de Fraga, on s'ubica la sortida; Torrent de Cinca i Mequinensa, on es troba l'arribada. El trajecte conté un total de 19 quilòmetres, un trajecte considerat senzill. La primera part d'aquest trajecte conté zones més ràpides i els darrers 6 quilòmetres és d'aigües tranquil·les. Els guanyadors d'aquesta edició i que van participar en la modalitat competitiva van ser Gabriel Valiente i Pablo Medrano a la categoria K2; la segona posició va ser per l'olímpic Da-

niel Palacín a la categoria K1; i en tercer lloc Laura Miralles a la categoria K1 femení. Cal destacar que Daniel Palacín, el segon classificat, és piragüista del Club Natació Helio de Saragossa i ha obtingut la medalla de bronze en el darrer campionat del món en la categoria de veterans. Precisament, el nombre de participants en aquesta prova competitiva, ja es preveia que disminuiria, ja que enguany ha coincidit amb una prova a nivell nacional. A més a més, aquest any, en el descens del Cinca en piragües ha participat el president de la Federació Aragonesa de Piragüisme, Chema Celorrio, compartint embarcació amb el Director General d'Esports del

CARME TARRAGÓ

El Director general d'esports de la DGA, Álvaro Burrell, i el president de la Federació Aragonesa de Piragüisme, Chema Celorrio.

Govern d'Aragó, Álvaro Burrell. Celorrio va anunciar que en la propera edició, la de l'any 2011, el descens del Cinca podria entrar dins del calendari nacional oficial, de-

gut als possibles canvis que es donin en el model de competició a nivell nacional. Un fet que permetria reunir a més de 500 palistes en la modalitat competitiva.

ESTAMPES RIBERENQUES

Estampes naturals: Lo corb petit (*Corvus corone*) i lo corb (*Corvus corax*)

■ Francisco Copons

És fàcil confondre, sobretot de lluny, el *Corvus corone* –el 'corb petit' en el català de Mequinensa, 'cornella negra' en el català general i 'corneja' en el castellà no menys general– amb el *Corvus corax*: lo corb. Lo corb petit és, com lo corb, completament negre però una mica més petit, té la coa recta i una veu més cridanera. Qui ha estat al nostre terme ha pogut sentir-lo de maitina fent algaravia a les puntes dels pins grans.

Lo corb petit només fa niu als pins, si més no al terme del Poble. És escàs per la ribera, s'estima més el secà obert amb pins grans i dispersos. Fa el niu una mica més tard que el corb gros, o comú, pon quatre o cinc ous, de vegades sis, de color verdós amb taques grosses i marroneses, pareguts als del corb gros.

Fa molts anys, quan treballava en una finca, vaig seguir per curiositat un niu de corbs petits. Vaig poder contemplar el niu parasitat pel cucuc (*Cuculus canorus*); al principi, al niu del corb petit hi havia quatre ous, al cap d'uns dies hi havia dos ous de corb petit i dos de cucuc. Dies més tard només quedaven los dos polls de cucuc; la pregunta que em faig és per què els pelarxos de cucuc van tindre força suficient per fer fora els polls del corb i per no fer-se fora entre ells mateixos. Una altra pregunta: es diu que

el cucuc només disposa un ou per niu, llavors ¿van pondre un ou dues femelles diferents de cucuc en aquell niu o bé una femella es va excedir en pondre'n dos?

Los cucuc són capaços de parasitar el niu de qualsevol moixó, tot i que en té de preferits; per pondre ous d'un color paregut i per compartir un mateix hàbitat, s'estima més los nius de la garsa (*Pica pica*) i del carrisser gros (*Acrocephalus arundinaceus*).

Lo corb (*Corvus corax*) és l'espècie més grossa de la família dels còrvids, però es distingeix per la seua coa perquè la té en forma de falca –còncava–, és a dir al contrari de la del *Milvus migrans* –lo 'dugo petit de dia' en el català de Mequinensa, 'milà negre' en el català general i 'milano negro' en castellà–, que la té convexa. A més, se suposa que és completament negre i té una veu una mica ronca, sobretot a l'època de zel mentre fa volteretes pel cel. Fa el niu als roquissars de les vores de l'Ebre, en el tram que va de Vall de Granada –al límit amb el terme de Faió– a Vallporquera, al límit del terme de Fraga. En ocasions, ben poques, fa lo niu a les capçades de grans pins. S'alimenta de tot: carronya, tota mena de fruites i fruits, tant frescos com secs. Recordo com a l'horta vella los corbs s'emportaven les panolles de panís o les nous per a menjar-se-les dalt dels cingles.

En una ocasió vaig fer el seguiment d'un niu de corbs amb sis ous en què el cucuc hi havia dipositat un ou traient-ne un dels del corb, però no va passar res d'estrany: Tiraren endavant los cinc corbs i, en un raconet del niu, lo cucuc.

Cal dir que els nius dels còrvids són còmodes i confortables perquè per dins estan folrats amb llana. El corb comença a criar al març i pon cinc ous i, ocasionalment, quatre o sis, de color blau clar o blau verdós amb moltes taques.

Lo saidinès Joaquim que guanya el premi Mo

GUILLERMO MESTRE

Entrega de Marcel·lí Iglesias a Joaquim Ibarz d'una placa commemorativa

El periodista Joaquim Ibarz Melet (Saidí, 1943), corresponsal des de Mèxic per a Amèrica Llatina del diari *La Vanguardia*, ha estat guardonat amb el premi Maria Moors Cabot que concedeix anualment l'Escola de Periodisme de la Universitat de Columbia

(Nova York, EUA), i que reconeix la tasca dels professionals en els països llatinoamericans i del Carib.

Aquesta distinció –que se suma a altres aconseguides pel veterà informador com el “Cirilo Rodríguez” obtingut el 2009– serà lliurada el proper 28

d'octubre en el transcurs d'un sopar de gala organitzat pel prestigiós centre acadèmic.

En declaracions a *TdF* des de Saidí, on va estar-s'hi durant les Festes Major els dies 14 i 15 d'agost, Ibarz es va confessar encara “aclaparat” per compartir un guardó que en anys

anteriors va reconèixer el treball d'escriptors a qui admira i ha entrevistat “com Mario Vargas Llosa o Arturo Usler Pietri”.

Joaquim Ibarz, que exerceix com a corresponsal de *La Vanguardia* a Amèrica Llatina des de 1982, es converteix així en el primer espanyol i europeu que aconsegueix el Moors Cabot.

“Suposa un reconeixement a la tasca del periodisme espanyol al continent”, va destacar Ibarz, que es va mostrar convençut que sense Internet “no hauria estat premiat” ja que la xarxa ha aconseguit trencar les barreres tradicionals i ha fet arribar les seves cròniques a tots els racons de l'Amèrica Llatina.

Segons ell, el jurat ha valorat “tants anys de treball i totes les històries” que ha pogut escriure en aquest temps.

Es tracta, segons relatà Ibarz a EFE des de Mèxic, d'un reconeixement de la universitat nord-americana “al periodisme

UNA VIDA ENTREGADA A LA PROFESSIÓ

Joaquim Ibarz ja sabia, quan estudiava a l'escola de Saidí i després, al col·legi San Viator d'Osca, el que volia ser de gran: periodista.

Ibarz estudià a l'Escola de Periodisme de la Universitat de Navarra, on coincidí a les aules amb el conegut comunicador donostiarra Iñaki Gabilondo, amb el qual compartí pis d'estudiant durant un any, després que tots dos van ser expulsats del Col·legi Major regentat per l'Opus Dei per no haver mostrat molt entusiasme amb les pràctiques religioses programades al centre.

Acabats els seus estudis a Pamplona, a meitat dels anys 60, Joaquim “de Paulico”, motada per la qual es coneix, a Saidí, a la seua família, va fer el servei militar a Saragossa i aprofità per a col·laborar amb el *Noticiero*, diari franquista de l'Església Catòlica. La seua relació amb el diari aragonès acabà quan va ser detingut fent fotos d'una manifestació il·legal als carrers de Saragossa, i el director del diari en aquells temps, Ramón Celma Bernal, va negar la seua vinculació al diari en aquesta tasca informativa.

Traslladat a Barcelona, i sent barcelonista de pro, va dirigir durant un temps la revista institucional culé *Barça*. Després, a principis dels anys 70, entrà a treballar al diari vesperal del grup Godó *TeleXprés* com a cap de la secció d'Espectacles. La seua relació amb artistes emergents de la cultura catalana i internacional la va aprofitar per a portar a les festes de Saidí a grups com Els Comediants, l'Orquestra Plateria o els cubans Van-Van.

Un cop aquest diari va ser comprat per l'empresari del Grup barceloní Mundo i va desaparèixer, Ibarz es traslladà a viure a Madrid, on arribà a dirigir la revista *Ser padres* del grup alemany Stern. També va estar un any a Londres, treballant prop de l'ambaixada espanyola amb la idea de perfeccionar l'anglès per a poder realitzar el seu somni de treballar com a corresponsal arreu del món. L'oportunitat li va arribar de la mà de Manuel Ibàñez Escofet, director de *La Vanguardia* i antic cap seu al *TeleXprés*, quan li va oferir l'any 82, la corresponsalia d'Hispanoamèrica.

M.S.

Ibarz, primer europeu Moors Cabot de periodisme

espanyol, que fins ara no havia obtingut aquest premi, i al valor de les noves tecnologies per donar a conèixer el nostre treball”.

Durant els 28 anys que fa que Joaquim Ibarz va arribar a Mèxic, ha cobert tots els més importants conflictes i cimeres internacionals que han tingut lloc en el continent i ha entrevistat a personalitats com Fidel Castro el 1991, mesos abans de ser expulsat de Cuba.

Engrescat pels ressons a Occident dels inicis de la Revolució Sandinista a Nicaragua va iniciar la seva carrera a Llatinoamèrica centrant-se informativament en Amèrica Central i el Carib, cobrint in situ els conflictes armats que es desenvoluparen a Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Colòmbia i Perú.

Des de llavors, ha informat de totes les Cimeres Iberoamericanes, el triomf sandinista a Nicaragua, la pacificació d'Amèrica Central i els processos electorals als països de l'entorn, com el que va costar la presidència mexicana al PRI el 2000.

Quant al seu treball periòdic a Mèxic, confessa que és un país “molt difícil de cobrir”, on de vegades “és més complicat escriure una crònica de les recents eleccions estatals que fer-ho d'un bombardeig a l'Iraq”.

Del periodisme diu que és una professió “molt individualista” i “plena de travetes”. Per això destacà la situació creada en els últims anys d'integració dels periodistes espanyols i hispanoamericans, fins a aconseguir arribar a l'actual clima de “col·laboració”.

Màrio Sasot

«La casa de usted / Casa vostra» Un projecte per agermanar dos continents

■ Màrio Sasot

Rajoles amb el nom de la casa que es posaran a la façana

L'últim projecte que té en ment el periodista Joaquim Ibarz i que ja ha començat a posar en marxa des de fa quasi dos anys, és el de rehabilitar una casa al Carrer Major de Saidí i exhibir allà els centenars de peces de ceràmica, bijuteria, joies, vestits tradicionals, quadres, escultures, màscares, armes, etc., adquirides durant les tres dècades en les que ha viscut i treballat a Hispanoamèrica, procedents de països tan diversos com Guatemala, Mèxic, Hondures, Colòmbia, Veneçuela, Panamà, Haití, Brasil, etc..

L'obra de restauració de l'antiga “casa del manescal” o de Don Gerardo, situada al costat de la seua casa familiar, de la qual també s'aprofitaria una part per a exposar obra, està pràcticament acabada, a falta només de la pintura interior i exterior, i de la col·locació dels rètols que donen nom a la casa: “La casa de usted / Casa vostra”.

“Vull que la gent de Saidí, els meus orígens, i els visitants que vinguen de fora, coneguen i estimen com estimo jo a la meua segona pàtria, que és Mèxic i Llatinoamèrica en general” –explica Ibarz des del pati d'en-

trada de “La casa de usted”.

La planta que dona al carrer té una sala lateral, a l'esquerra del pati d'entrada que servirà de sala d'exposició permanent. Al primer pis hi ha un apartament totalment equipat i diverses dependències que també serviràn per a allotjar objectes artístic i artesanals, i, finalment, la planta de dalt, antigues golfes o graner, està habilitada com a sala polivalent per a conferències, projeccions audiovisuals o exposicions itinerants.

També s'ha restaurat la bodega, constituïda com una quarta planta útil. El pati de darre de la casa “Paulico” es disposarà per a col·locar-hi obra gran i d'exterior i part de la bodega d'aquesta casa familiar també està a disposició del Projecte.

Tant la compra de la casa com la seua reforma, l'adquisició de les peces i el seu futur transport des de la seua casa de Mèxic a Saidí han corregut i correran a càrrec exclusivament del periodista saidinès.

Però per a que es pogués mostrar tota aquesta bellesa al públic convindria proveir la casa de mobiliari expositiu, organitzar hores d'obertura,

visites guiades, dotar-la d'un servei de neteja i manteniment, etc. I tot això exigiria la participació de les administracions, sigue Ajuntament de Saidí, comarca del Baix Cinca, DGA, o tots alhora.

Durant les XI Jornades de Periodisme d'Altura celebrades a Castielló de Sos el 27 i 28 d'agost, durant les quals Joaquim Ibarz va rebre el senzill i càlid homenatge dels periodistes aragonesos per la seua trajectòria i per la recent concessió del Premi Maria Moors Cabot de la Universitat de Colúmbia, Ibarz va poder parlar personalment amb el president aragonès, Marcel·lí Iglesias, el qual es va comprometre a estudiar el tema de la col·laboració de la DGA amb el projecte “La casa de usted / Casa vostra. L'alcaldessa de Saidí va comentar a *TdF* que no hi hauria cap problema per part del Consistori per a assumir les despeses de funcionament, obertura i manteniment de la casa.

Tan sols caldria que ambdues institucions es posessen en contacte per a coordinar les accions de cara a que “La casa de Usted / Casa vostra” fos una realitat estable i amb futur.

Massiva participació a la I Jornada Cultural «Coneix la Terreta»

■ CERib

Més de 180 persones, quasi dues-centes segons el diari lleidatà *La Mañana*, van assistir a la I Jornada Cultural «Coneix La Terreta», organitzada per l'Associació Cultural de la Te-

rreta, l'Associació de Veïns de Sapeira i el Centre d'Estudis Ribagorçans, amb la col·laboració de l'Institut Ramon Muntaner i de Pagès Editors.

Aquesta Jornada pretenia ser una primera aproximació a la divulgació del coneixement, de recerques fetes per investigadors i també incitar futures recerques o l'assessorament de futures recerques en un territori que és la Ventafocs de Catalunya i d'Aragó i on activitats com aquestes són ben comptades.

L'acte comptà amb dos representants polítics destacats: Albert Alins, Alcalde del Pont de Suert, que va explicar els be-

nefícis d'una segregació a la Terreta, tal com reivindiquen algunes veus, i Ramon Tremosa, eurodiputat, que va explicar les preguntes i les gestions que fa per a recuperar el cabdal ecològic de la Noguera Ribagorçana.

Les conferències posteriors les van fer Joan Tort, Lluís Ardèvol, Maria Rosa Pons, Carles Barrull i Francesc Fité. Finalment, en Carles Barrull i en Josep Espluga van presentar dues novetats editorials de la Guerra Civil a la Ribagorça i la Llitera.

Aquesta és la Jornada de més alta participació de les realitzades pel CERib, per sobre de les d'Areny de Noguera o Bo-

nansa, el que demostra un caliu cultural a la Terreta que s'ha de potenciar incentivant la recerca al batxillerat i al món universitari, així com al de les diferents entitats culturals. La valoració realitzada pels tres organitzadors d'aquesta edició: els tres Carles (Pascual, Figuera i Barrull) ha estat molt més que satisfactòria i ja s'està programant la II Jornada que tindrà lloc a Espluga de Serra l'agost de 2011, el mateix dia de la XIX Trobada de la Terreta.

Per a obtenir més informació del que estan fent els amics de "La Terreta Decideix" podeu consultar a: <http://www.lateurretadecideix.blogspot.com/>

Festa de la coqueta a Benavarri

■ Redacció

Amb gran èxit d'organització i de públic es celebrà el passat 20 d'agost a Benavarri la Festa de la Coqueta, un esdeveniment organitzat per l'Ajuntament de Benavarri, la comarca de Ribagorça, la Diputació d'Osca i diverses car-

nisseries i altres comerços i entitats locals per a difondre aquest exquisit i saborós producte gastronòmic local fet amb diversos productes de la matança del tossino.

La jornada començà a les 11 del matí amb un Mercat Tra-

PREMI GUILLEM NICOLAU 2010

El proper 30 de setembre finalitza el termini de presentació d'originals literaris per al Premi Guillem Nicolau 2010. Els originals poden pertànyer a qualsevol gènere (narrativa, poesia, teatre, assaig, traducció, etc.), escrit en qualsevol variant dialectal de l'Aragó, escrits per un autor aragonès o relacionat amb Aragó.

Els originals s'han de presentar, abans de la data esmentada, per sextuplicat, a la Direcció General de Cultura del Govern aragonès, concretament al Centre del Llibre Aragonès, Maria Montessori, 1-3, Planta Baixa, 50018 Saragossa.

L'extensió dels originals han de tindre un mínim de 100 pàgines per a la prosa i de 200 versos per a poesia.

dicional d'Oficis i Artesania, desplegat al llarg dels carrers del casc antic de la vila. A l'hora de dinar, els centenars de visitants vinguts de les diferents comarques i comunitats veïnes, van poder degustar els productes gastronòmics de la vila a restaurants locals com Arp, Can Pere, Delgado o Mars. Després de dinar, a partir de les quatre, els més petits van poder gaudir d'una trepi-

dant Festa Aquàtica a les piscines municipals.

Finalment, a les nou de la nit, la plaça de les Escoles Pies s'omplí de gom a gom per a degustar centenars de coquetes servides per membres de les entitats organitzadores.

La jornada acabà amb una desfilada de correfocs, a càrrec dels Diables de Lleida, i una sessió de ball a la Plaça Major amb l'orquestra Escala.

L'ESPURNEGALL

Secessionisme bilingüe, aragonesisme monolingüe i altres rareses governamentals

■ Natxo Sorolla

L'estiu ens ha portat, com és habitual aquí, notícies força divergents per a la normalització del català. Tot i que diversos sectors han denunciat la debilitat de la Llei de llengües, el Govern d'Aragó destaca per ser incapaç de desenvolupar polítiques a l'altura d'este aparell legislatiu. Lo Consell Superior de Llengües d'Aragó continua sense acabar de formar-se perquè manquen els cinc membres que tria el Govern. I pel que fa a polítiques educatives, l'Heraldo anunciava la incorporació de catorze noves escoles d'Aragó a les classes en un segon idioma. De les escoles que es donen a la notícia, cap d'elles incorpora el català. Per

engegar estos projectes bilingües, a les escoles se'ls demana un mínim d'alumnat. Però ni l'Heraldo ni cap entitat mostra les queixes que l'activisme de la Franja acostuma haver d'esquivar: "això no ho han demanat los pares", "no és una necessitat", "és una irresponsabilitat", "és una llengua no aragonesa", "acabarà en lo castellà". El més important és que la incorporació d'hores de francès es fa traent les de castellà.

En el món de l'activisme ens trobem notícies de tot tipus. D'una banda, l'Associació Cultural aragonesista "Bente d'Abiento" convoca un concurs de curtmetratges, amb una nota

discordant: "Sólo concursarán cortometrajes y guiones que utilicen el idioma castellano en los diálogos o en los subtítulos". Esta entitat en el seu nom rememora el "vint de desembre" data en que el Justícia d'Aragó va ser decapitat en la defensa dels interessos aragonesos davant los espanyols. Les bases haurien de ser obertes tant al català com a l'aragonès, només que siga per deferència amb la Llei de llengües aprovada per PSOE i CHA.

D'una altra banda en el món de la música electrònica de Vall-de-roures assaltava una grata sorpresa davant anuncis en català d'un festival musical. Esta introducció del català en

els anuncis no seria possible sense emissores de música electrònica que amb normalitat emeten en català, com FlaixFM.

Finalment, la nota de color de l'estiu la incorporava el sector secessionista. La FACAQ denuncia "Debate del Literano en Tamarite de la Litera tras la polémica censura del Tamaritano". Així, segons estos grups a Tamarit de la Llitera, a part que no es parla català, es parlen dues llengües: lo Tamarità i el Lliterà. Igual que a Nova York es parla novès i yorkès. I a Santiago de Chile es parla el santiaguès i el xilè.

TOT ENSENYANT LES DENTS

El bon sembrador

■ Ramon Sistac

Repoblar: Tornar a poblar (un lloc, un terreny) amb habitants, amb arbres, etc. *Restaurar*: Tornar a posar (algú, alguna cosa) en l'estat d'abans. *Reconstruir*: Construir de nou, refer, millorar. Conceptes que, així, tal qual, se solen aplicar al territori, la població, les belles arts, el patrimoni, la medicina. Seria absurd, per exemple, oposar-se a la repoblació de la calba de qui pateix alopecía, però podria entendre (encara que sense compartir-ho) que algú ho pogués considerar superflu. Tanmateix, no crec que ningú gosés posar traves de cap tipus a la restauració d'una extremitat, d'un os, de la pell o de l'estètica d'una cara desfigurada. Quan una cosa està parcialment malmesa no solament és lícit, sinó que és altament recomanable de tornar-li la funcionalitat plena i, si és el cas, el valor estètic. El mateix passa amb el paisatge o el territori en general: les societats civilitzades són ben conscients que les zones degradades han de ser repoblades amb espècies autòctones, amb la fauna pròpia en perill d'extinció o, fins i tot, encara que haja desaparegut recentment i que la viabilitat de la seua subsistència siga petita. Cal intentar-ho. Per no parlar del patrimoni material i artístic: ningú, amb dos dits d'enteniment, s'oposaria a la restauració d'un retaule, a la consolidació d'un monument arquitectònic o a la recuperació d'una obra literària o musical... Tot plegat és un signe extern de civilitza-

ció, però no hi ha dubte que a més té, a mig termini, una incidència positiva sobre l'economia productiva (genera llocs de treball i moviment econòmic i empresarial, afavoreix els rèdits turístics i de lleure, recupera funcionalitats...)

Ja fa uns anys, Josep Galan ens recordava que la llengua també és una entitat biològica, sotmesa a transformacions i susceptible de ser intervinguda. En especial el català, i més concretament el fragatí, ha patit un procés que excedeix allò que és l'evolució natural dels idiomes: ha passat, molt especialment en les darreres dècades, per un procés accelerat (i planificat) de degradació dels seus recursos expressius (lèxics, fraseològics, sintàctics...), tot fent-lo cada cop més subsidiari de la llengua dominant. Com qui repobla un bosc, ell proposava de repoblar la llengua. Però no pas com ho feia abans ICONA, amb aquells pins miserables que són els causants en bona mida dels actuals incendis forestals, sinó amb espècies autòctones, ben adaptades al medi i ancorades en la nostra tradició; gairebé lligades al nostre component genètic, a la nostra història. Espècies (o formes) que són, curiosament, aquelles que més bé garanteixen i consoliden la nostra catalanitat lingüística i cultural.

Rellegint el *Lèxic esmorteït de la parla de Fraga* trobo eixes idees, argumentades i defensades amb la seua vehemència habitual. Una visió de la llengua que, contràriament al que podrien pensar els poc avesats, és absolutament moderna i productiva, ecològica i sostenible. Cinc anys després que un mal vent se l'endugués i tot venent l'enyor, beguem, mengem i fem joldra en el seu record: malgrat tronades i pedregades, malgrat els mal factors que trepitgen els nostres sembrats, la llavor que va escampar ara fructifica i aviat serà imparable.

Poétarium catalan

■ Eliseu Trenc

Joan Brossa, Maria Mercè Marçal, Josep Palau i Fabre, Màrius Torres

Quatre visages d'une poésie révoltée

Que ce soit par des traductions récentes de leur poésie, que ce soit par leur lien intime avec la ville de Paris, quatre classiques de la poésie catalane du *xxe* siècle sont au rendez-vous de la Périphérie du 28e Marché. Ils sont quatre classiques, aussi, d'une poésie révoltée. De la lutte des femmes à la poésie mystique, de la subversion des mœurs au jeu verbal poussé à l'extrême, ces quatre visages nous adressent avec force la morsure de leurs voix.

La poesia catalana ha estat la invitada d'honor del 28è «Marché de la poésie» d'aquest any 2010 que va tenir lloc del 17 al 20 de juny a la «Place Saint Sulpice» a París, que s'ha però, ampliat moltíssim darrerament tant a nivell cronològic com espacial amb la seva «Perifèria» que ja va començar el 20 de maig i acabà el 30 de juny amb 34 activitats annexes en tota mena de llocs culturals parisiens. Gràcies a l'Institut Ramon Llull, més de trenta poetes de tots els territoris de llengua catalana van ésser presents a París per a fer conèixer llurs poemes, presentar les traduccions al francès i participar a les manifestacions organitzades per aquesta ocasió, essencialment mitjançant recitals, lectures i taules rodones. Les activitats perifèriques van començar el maig amb unencontre el dia 20, dedicat a les «Veus del Mediterrani» amb la participació de Josep Piera, un altre el dia 26, dedicat a «l'imaginari hebraic en la poesia ca-

talana contemporània» amb la participació de Carles Duarte, Arnau Pons i Susanna Rafart i un altre encontre triangular franco-català-portuguès, el dia 28, al Consulat de Portugal, entre Nuno Judice, Jacques Darras i Narcís Comadira com a representant català. Aquest encontre es perllongà a Lisboa i Caldetes. Aquesta perifèria continuà el mes de juny amb un homenatge a Josep Palau i Fabre, amb lectures en francès de la seva obra el 7 de juny, un espectacle poètic musical amb Enric Cassassas i Feliu Gasull el 8. Una exposició de poesia visual comissariada per Glòria Bordons i Marc Audi, *Sextet Visual Català*, que reproduïa la primera exposició que va tenir lloc a «La petite Galerie» de l'Alliance Française de Lleida, el 1971. Poesia concreta, amb obres de Brossa, Viladot i Iglésias del Marquet, amb una taula rodona i intervencions dels poetes visuals i *performers* actuals Josep Maria Calleja, Bartomeu Ferrando i Andreu Terrades, va tenir

lloc el dia 15 al «Centre d'Etudes Catalanes». En el mateix lloc, l'endemà dia 16, es va celebrar un encontre-lectura entre Francesc Parcerisas i Jaume Pont. El mateix dia, a la Columbia University de París va haver-hi una presentació i lectura de l'obra de Maria-Mercè Marçal i Màrius Torres i sempre el dimecres 16, ja al mercat de la poesia, en el marc de l'activitat «100 poetes + 100 artistes = 200 minutes de poésie» van participar-hi Laia Noguera i l'artista Jordi Aligué. El dijous 17, dia oficial de la inauguració del mercat, en el podi d'animació, la poesia de les Balears, representada per Miquel Bezares i Antoni Vidal Ferrando, va ésser llegida en francès, i el grup pop *Pedrals i els nens eutròfics* va oferir un concert. L'endemà, el 18, en el marc del festival francoanglès de la revista *La Traductière*, Marie Claire Zimmermann va presentar i llegir amb els autors, poesies de Jaume Pont i Gemma Gorga, i al vespre va tenir lloc una

«Soirée de poésie catalane» amb Gemma Gorga, Francesc Parcerisas, Perejaume, Jaume Pont, Enric Sòria, amb intervencions musicals del grup valencià *Rhapsodes*. El dissabte 19, al mercat de la poesia, Jaume Mesquida, Pere Antoni Pons, Antoni Xumet, Teresa Colom i Àngels Gregori van presentar llurs poemes. Els dies 20 i 21 la poesia a Catalunya Nord, representada per Jordi Pere Cerdà fou llegida i comentada; i finalment la perifèria s'acabà amb dues sessions, la primera el 25, dedicada a Joan Brossa, la segona, la de cloenda, el dimecres 30, consistí en un encontre entre poetes catalans i irlandesos al Centre Cultural Irlandès. Els poetes catalans eren David Castillo, Carles Rebassa, Núria Martínez-Vernis, acompanyats pels músics Albert Cirera, Ramon Prats i David Mengual Català.

Aquesta programació deguda a l'Institut Ramon Llull em sembla rica i equilibrada, amb la presència dels grans clàssics de la poesia catalana del segle XX i de les noves veus poètiques, ben representades, del segle XXI. Aquesta primavera, la cultura catalana ha tingut un paper de primer ordre a París, ja que el català ja va ésser la llengua invitada d'honor a «Expolangues» el febrer, i que, entremig aquesta important manifestació de la didàctica de les llengües estrangeres a França i el mercat de la poesia, hi va haver a mitjans abril un emotiu concert de Raimon a la Sorbonne. Esperem que això signifiqui un futur esperançador d'intercanvi cultural entre França i Catalunya i un reconeixement de la cultura catalana, com plenament integrada en el conjunt del món cultural europeu.

El discret encant de la Mercè Ibarz

■ Carme Messeguer

Christian Camps (coord.): *La narrativa de Mercè Ibarz: A la ciutat en obres i altres textos*, Éditions de la Tour Gile, 2010

La narrativa de Mercè Ibarz: A la ciutat en obres i altres textos (2010) constitueix el 14è volum de la col·lecció catalana de les Éditions de la Tour Gile, en què participen també l'Associació Francesa de Catalanes i l'Institut Ramon Llull, i que publica monografies, antologies, edicions bilingües o estudis diversos sobre literatura feta en català.

Enceta el present volum el qui n'és el coordinador, Christian Camps, professor emèrit de la Universitat Paul Valéry de Montpeller, amb un repàs bibliogràfic de l'autora, que, amb *A la ciutat en obres* (Quaderns crema, 2002), *Dans la ville en chantiers* (Tinta blava, 2004) en la seua versió francesa, canvia de context i de registre per endinsar-se definitivament en la ficció breu ambientada en un entorn urbà. De fet, *A la ciutat en obres* és un recull de tres relats breus («En un mar vegetal», «Fragilitat de les parets», «El contracte»), ambientats a l'Eixample barceloní, en què les seues protagonistes anònimes han de resoldre, per dir-ho així, circumstàncies de la vida quotidiana en interrelació amb els carrers i les cases de la ciutat i amb les persones que les habiten.

Maria Dasca (Universitat de La Sorbona de París) exposa que en *A la ciutat en obres* una veu narrativa comuna, amb una perspectiva subjectiva, recrea tres espais d'una mateixa realitat, en què tres dones adultes, amb el seu bagatge interior, prenen consciència de la realitat a partir de fets aparentment banals que apel·len a un tractament simbòlic de la reali-

tat (com va practicar també Mercè Rodoreda, biografiada per la nostra autora), tot això en una «ciutat en obres», en referència a un imaginari en construcció, de contorns làbils, que no es pot expressar sinó de manera fragmentària. Maria Àngels Francés Díez (Universitat d'Alacant) insisteix en la percepció femenina de la ciutat, en el sentit que els personatges femenins d'Ibarz defineixen la seua identitat, reflecteixen les seues emocions, troben noves orientacions i estableixen complicitats en interacció amb els carrers i les cases de la ciutat, les obres de la qual entrebanquen el seu pas. En la mateixa línia, Anna Esteve (Universitat d'Alacant) parla d'un mosaic de personatges «en construcció» que comparteixen l'espai frontera (entre la Barcelona medieval i la perifèria) que és l'Eixample, amb identitats que van macestant-se en la seua adaptació contínua a un entorn canviant. I, similarmet, en altres paraules, Montserrat Lunati (Universitat de Cardiff) parla de la consciència literària de l'espai urbà construïda des de la subjectivitat femenina i la concepció transitòria («fluïda») de la realitat que porta aparellada una «consciència nòmada». Aquesta manera particular que tenen els personatges d'Ibarz d'apropiar-se de la realitat, fa que Jordi Bonells (Université du Sud-Toulon Var) qualifique de «literatura porta» l'escriptura que practica Mercè Ibarz, en el sentit que obre el pas, des del llinar, això és, des d'una perspectiva propera, a l'espai exterior des de l'espai interior.

D'altra banda, Sandrine Frayssinhes Ribes (Universitat de Montpeller) es fixa en un aspecte concret de la tècnica li-

terària d'Ibarz en els tres relats com és el valor de la imatge, que, potser per la relació professional de l'autora amb les arts visuals (fotografia, pintura, cinema), més enllà de tenir un paper purament decoratiu, dóna joc a digressions essencials (records, somnis) i contribueix a l'economia del relat assumint una funció d'espill de la realitat.

Des d'una perspectiva més àmplia, per Jennifer Houidiard (Universitat de Borgonya), *A la ciutat en obres* ocupa una posició fronterera en l'obra d'Ibarz en diversos aspectes, ja que, a banda dels ja esmentats, suposa una mena de retorn al relat autobiogràfic en el sentit que passa pel sedàs de la seua experiència (l'ambientació barcelonina, l'ocupació «literària» de les protagonistes) els relats que obren i tanquen el recull, que recreen l'anvers (món «real») i el revers (somni) d'una mateixa realitat, a través de la frontissa d'un relat central («Fragilitat de les parets») amb funció metaliterària. En aquest context, per Houidiard la «ciutat en obres» d'Ibarz és, més que un decorat, un personatge principal, que limita interior i exterior, passat i futur, i que en tant que límit és també lligam.

Per la seua part, Hèctor Morret, l'editor i escriptor, rememora com va entrar en contacte amb la Mercè, a principis de la dècada dels 90, i com la va engrescar a participar en el projecte editorial Quaderns de la Glera, que ell mateix encapçalava, destinat a donar a conèixer l'obra literària en català d'autors de l'Aragó catalanòfon. El resultat, *La terra retirada* (1994), va suposar per a la Mercè un pas decisiu des del periodisme cap a la literatura.

Arredoneix el volum una entrevista a l'autora de Saidí a

càrrec de Carles Cortés (Universitat d'Alacant), en què es ressegueix l'evolució de Mercè Ibarz des del periodisme a la narrativa. Es destaca, entre altres aspectes, la seua condició d'escriptora de frontera, no només territorial, sinó també entre gèneres (periodisme i narrativa, o com a autora de prosa poètica) o disciplines artístiques (amb l'apropiació de tècniques de la pintura, la fotografia o el cinema), amb l'enriquiment de perspectives i recursos de què tot plegat dota la seua escriptura. A propòsit de la bona rebuda de la seua obra entre el públic francès, l'autora ho atribueix al fet que fabula en relació a l'espai físic o mental, com passa sovint en la prosa francesa. Per acabar, Ibarz fa saber que ha enllestit una novel·la sobre un grup d'amics que (com en la cinta de Buñuel) han quedat per sopar.

El volum es tanca (a la manera dels bonus musicals) amb un relat inèdit d'Ibarz, *Welcome to Versailles*, una passejada pel barri berlinès de Charlottenburg plena de referències artístiques i històriques, que, segons l'autora mateixa, potser algun dia formarà part d'un llibre sobre ciutats.

Makeda

Makeda, la reina de Saba, que apareix en els llibres *Reis i Cròniques de La Bíblia*, *L'Alcorà* i en la *Història d'Etiòpia*, va ser la governant del Regne de Saba, un antic estat situat en els territoris actuals d'Etiòpia i Iemen. Alguns autors diuen que Makeda era d'origen búlgar. D'acord amb estudis bíblics, el llibre del *Càntic dels Càntics*, que el Rei Salomó dedica a una dona, és dirigit a la Reina de Saba, una dona negra Etiop. Segons l'*Antic Testament*, l'anònima reina de la terra de Saba acudeix a Israel coneixent la gran saviesa del rei Salomó, duent regals d'espècies, or i pedres precioses. L'episodi també apareix en l'*Alcorà*, que tampoc esmenta el nom de la reina; segons aquesta versió, la reina va quedar tan impressionada per la saviesa i les riqueses de Salomó que es va convertir al mono-teisme, entonant una lloança al déu Yahvé; el rei llavors la va recompensar atorgant-li "qual-sevol cosa que desitjés" amb la condició de que la reina tornés al seu regne. La reina va regalar 4,5 tones d'or al rei d'Israel.

En la tradició de l'Església ortodoxa etiop, s'assenyala que Salomó va tenir un fill amb la reina de Saba, cridat Menelik I, que seria futur rei d'Etiòpia, del qual la tradició diu que va treure l'Arca de l'Aliança d'Israel, duent-se-la al seu regne.

La Reina de Saba ha estat moltes vegades present a la gran pantalla. En 1959 va ser interpretada per Gina Lollobrigida en una pel·lícula de King Vidor.

Merxe Llop

Un llibre de Pilar Benítez ens descobreix la joventut oblidada de María Moliner

■ Màrio Sasot

Molts biògrafs de la insigne filòloga saragossana María Moliner (Paniza, Saragossa 1900 - Madrid, 1981) no s'explicaven com una dona llicenciada en Història, treballant durant molts anys en el Cos d'Arxivers, Bibliotecaris i Arqueòlegs en diverses localitats, va poder fer, de manera suposadament autodidacta, sense especials coneixements metodològics previs de lexicologia i filologia hispàniques, a l'edat madura, des de casa i en solitari, un dels diccionaris més clars, útils, nous i lúcids de la Llengua Castellana com és el seu Diccionari d'Ús de l'Espanyol.

Una part fonamental d'aquest "buit històric" el ve a omplir aquest llibre de la filòloga saragossana M.ª Pilar Benítez Marco, editat per l'associació cultural "Rolde d'Estudis Aragonesos" amb el suport del Govern d'Aragó.

Matilde Ruiz, la mare de María Moliner, d'ençà del fet de l'a-

bandonament definitiu, el 1912, del seu marit, metge de la Marina que en el segon dels seus viatges a l'Argentina es va quedar allà per sempre fundant una altra família, es va traslladar amb els seus tres fills des de Madrid a Saragossa on van passar uns anys molt difícils.

María, la filla gran, va aconseguir el 1915 reprendre els seus estudis de Batxillerat a l'Institut General i Tècnic de Saragossa després d'haver-los iniciat l'any 10 al "Cardenal Cisneros" de Madrid.

Per ajudar a tirar endavant la seva família –i aquest és un dels principals descobriments que aporta el llibre de la doctora Benítez Marco–, María Moliner va començar a col·laborar, l'any 16, amb només 16 anys, en l'Estudi de Filologia d'Aragó, un organisme dependent de la Diputació de Saragossa, dirigit des d'un any abans pel professor de Dret Canònic i pròcer local, Juan Moneva, encarregat de coordinar i recopilar el lèxic i la toponímia de les parles locals dels diferents municipis d'Aragó per la creació d'un Diccionari de Veus Aragoneses. A l'any següent del seu ingrés a l'EFA, la jove María Moliner ja exercia el càrrec de secretària redactora, arribant a ser així la primera

dona que va cobrar una retribució fixa per això. L'única dona que va treballar abans amb aquesta responsabilitat (Áurea Javierre Mur, la primera dona aragonesa doctora) "ho va fer, sovint, des de casa i sense cobrar retribució econòmica" –explica Pilar Benítez, que no té cap dubte en afirmar que "van ser aquells cinc intensos anys en l'EFA els que van permetre a María Moliner formar-se com a filòloga i lexicògrafa i realitzar, molts anys després, el Diccionari d'Ús de l'Espanyol".

"Aquells anys de treball en equip amb els seus companys de l'EFA van ser molt gratificants per a ella, també en l'àmbit personal. Per això, tornar a la redacció de fitxes i reprendre així aquell treball lexicografia i la seva joventut va ser una manera de tornar a una època en què, malgrat la precarietat econòmica, havia estat feliç per a ella" –explica Benítez.

El llibre, fruit d'una exhaustiva tasca de documentació, recull, a més, els treballs d'altres dones, fins a 19, que, com María Moliner, van realitzar una tasca callada, i fins ara silenciada, de les parles aragoneses i catalanes de les diferents poblacions d'Aragó, com és el cas de l'esmentada Áurea Javierre; de Pilar Rebullida Sancho, que va aportar interessants treballs lèxics del català de Torre de Vilella, de Francesca Vendrell, autora d'una tesi sobre *La cort literària d'Alfons V i tres poetes de la mateixa*, dirigida per Ramón Menéndez Pidal; d'Ester Santamaría, del Torricó, autora d'una tesi sobre antropònims i microtopònims de Fraga, o el de Trinitat Bondia, estudiant de la parla de Maella.

RETRATS ENTALLATS A PARAULES

Maria Antonieta Leonor Calvet Castañ

«L'escriptura és per mi necessitat fisiològica»

■ Carme Messeguer

Amb la prosa poètica de *La sirena del nostre mar*, aquesta fragatina amb nom de reina per partida doble, debutava com a escriptora en català inaugurant ara fa un any el suplement literari *Styli locus*, l'«eina d'intercanvi literari» que bianualment acompanya la revista que teniu entre mans.

Com la sirena del seu relat, la Maria Antonieta, d'edat indefinida i mirada somiadora, té una doble naturalesa: d'una banda, més aviat racional (és llicenciada en dret i titulada en idiomes, formació a la qual es vincula la seua ocupació actual) i, de l'altra, més fantàstica i artística, com a lletraferida de carrera encara breu però prometedora.

Va començar a escriure en l'a-

dolescència, de manera natural, gairebé per teràpia: li calia abocar sentiments i desitjos i ho va fer en forma de literatura, l'art de la paraula bella. La seua experiència poètica va quallar en la publicació, per part de l'Institut de Estudios Altoaragoneses, dels seus *Cuentos de Luna* (1991), dins la col·lecció de Pliegos Literarios Altoaragoneses, uns poemes narratius d'estil oníric acompanyats de les il·lustracions d'Irene Sagarra i Maricarmen Canales. Per la Maria Antonieta, la poesia és l'origen i el mitjà d'expressió a què retorna recurrentment. Així, té pendents de publicació, també a l'IEA, uns *Cuentos de Mar* i, encara en projecte, uns *Cuentos del frío y la nieve*, que tancaran la trilogia.

La Maria Antonieta va optar per la novel·la quan va voler exposar, per extens, el seu pensament. Així, l'any 2002 va arribar *La flor del rododendro*, que recrea, sobre l'escenari de la baixa edat mitjana europea, el viatge vital d'un protagonista d'origen suec. La provatura va resultar finalista en el «Premio de Novela Mario Vargas Llosa» que convoqua la Universitat de Múrcia.

El pas a l'escriptura en català també va ser natural, arran d'un curs en què, com a tasca escolar, va haver de redactar un conte de Nadal, que, com qui no vol la cosa, va resultar premiat l'any 2004 en el concurs que aleshores organitzava el Casal Jaume I de Fraga.

La Maria Antonieta ha tingut

també un espai d'entrevistes en la Televisió Fragatina, experiència que considera molt enriquidora per l'aprenentatge escènic i personal que li ha aportat. Augurem que la carrera literària de la Maria Antonieta Calvet, potser definitivament en català, també com la sirena del seu relat, portarà coa.

«Tots vivim al mateix món i per això les idees són enteses pels altres encara que tinguem vides distintes. L'ésser humà és únic i la mateixa experiència es viu de manera diferent, per això la gràcia està a fer comprensible a un altre allò que penses o creus tu.»

CRÒNIQUES TAGARINES

Les Sitges de Fraga

■ Esteve Betrià

Des de fa més d'un any, pareix que a Fraga només es parla, des d'una perspectiva cultural i patrimonial, de les sitges –'sitjes' (sic) a *La Voz del Bajo Cinca*– trobades o localitzades de manera fefaent en el transcurs de les obres de remodelació i adequació de la part més antiga i deteriorada del nucli urbà de la capital del Baix Cinca. En Josep Galan sovint me n'havia parlat de les velles i mig oblidades sitges fragatines, cosa indubtablement deguda al seu intens interès pel patrimoni total –és a dir, material i immaterial– fragatí. En Josep sentia especial debilitat i estimació per la paraula **sitja** i pel seu significat ('Cavitat subterrània destinada a guardar-hi collita, principalment de cereals' d'acord amb la definició que trobem al *Diccionari Català-Valencià-Balear*, potser l'obra lexicogràfica que més va admirar, inspirar i treballar en Galan), fins al punt d'esdevenir un símbol personal del seu compromís amb el patrimoni fragatí, identificació que sens dubte el va fer que intitolés *La Sitja* la col·lecció de l'Institut d'Estudis Fragatins destinada a recollir els treballs dedicats a la descripció i estudi del patrimoni total fragatí. Quan l'IEF esdevingué Institut d'Estudis del Baix Cinca es continuà –fins ara mateix– publicant treballs a *La Sitja*, ara ocupada en difondre el patrimoni total del Baix Cinca.

En els nous temps el mot **sitja** també hauria de designar, d'acord amb el *Diccionari de la llengua catalana de l'IEC*, el 'dipòsit cilíndric o prismàtic destinat a l'emmagatzematge i la con-

servació de diversos productes, especialment cereals, però també farratge, minerals, etc.'; és a dir allò que a Fraga (i en la major part del domini lingüístic, en especial el dels voltants de la capital del Baix Cinca) es coneix amb el castellanisme **siló**. És prou evident que es tracta d'una mostra més de la submissió de la nostra llengua al castellà, un nou exemple que s'uneix, d'alguna manera, a la moderna **legia** industrial, a l'**atun** de llauna (o en **lata**), al **grifo** de la cuina, al xiclet de **fresa**, al **zumo** de fruita, etc. formes que, en conjunt, ens fan oblidar –o actualitzar– l'esmoreït **lleixiu** de casa, la **tonyina** fresca, l'**aixeta** del vi, la **maduixa** de l'hort o el **suc** de l'olla tendra; o la **sitja** del gra dels temps ancestrals. Ara es tractaria de reviscolar lèxicament (i patrimonial) uns mots que, entre d'altres, perseguí amb afanys i esforços en Josep Galan i Castany.

Divagar sobre les sitges de Fraga i, d'alguna manera, el record d'en Josep Galan m'ha fet pensar en la primera vegada que vaig sentir aquest mot, **sitges**, aplicat a una població de la costa: Sitges, la Blanca Subur. Acabat d'arribar del Poble, em feia molt estrany que tothom a Barcelona pronunciés 'Sitxes' (o 'Sitxas') en lloc de Sitges, tal com es podia (i es pot) llegir a l'estació ferroviària d'aquesta coneguda població marítima. Amb el temps he 'descobert' que els habitants catalanoparlants de Barcelona, si més no, es fan visitar pel 'metxa', es prenen 'una mitxana contemplant el paisatge de la platja de Sitxes' o trauen de 'mitxana' un set (o un vuit, nou...) a les proves de selectivitat.

En fi, no només a Fraga i (amplis) voltants tenim problemes lèxics, o actualitzacions, sinó que en el cor de la capital del país les interferències fonètiques són sentides com a escandaloses pels habitants de la Franja (tret, esclar, dels nadius ribaborçans i lliterans). Però això ja és una altra història (o una altra crònica).

Aqueres montanhes...

■ **Carme Messeguer**

En els darrers anys (sempre amb la vènia del director de la publicació) aquesta secció ha acollit, en el número que apareix en tornar de les vacances estivals, escrits que superen l'àmbit dels Països Catalans per retratar, de manera subjectiva i parcial, altres petites franges que, com la nostra, proliferen en aquesta porció del món en què ens ha tocat viure.

La *Vall d'Aran* és una més d'aquestes franges en el sentit que és un territori de parla i cultura occitana (l'aranès és una variant de gascó, un dels grans "dialectes" que s'engloben sota l'etiqueta d'allò que modernament anomenem occità), una vall "atlàntica" (en tant que hi naix la Garona, que desaigua a l'Atlàntic per Bordeus), integrada a Catalunya des de l'època medieval.

A la Val d'Aran se n'ha fet referència en la revista en diverses ocasions com d'un

exemple proper del que podria ser un adequat reconeixement del nostre, no només lingüístic, fet diferencial, ja que l'Aran compta amb una Llei (de 1990) sobre el seu règim especial. Més enllà de comparacions quimèriques (per diverses raons que ara no ve al cas d'esmentar), el fet és que els aranesos han sabut fer valer sempre la seua, fins al punt que la recentíssima Llei de Vegueries (27|07|2010), que inicialment englobava la Vall dins la vegueria de l'Alt Pirineu i Aran, finalment (després que Unitat d'Aran, que encapçala l'actual Síndic d'Aran, considerés trencar una duradora coalició amb el PSC) exclou l'Aran de la nova demarcació territorial, que es relacionarà «bilateralment» amb la Generalitat, i preveu que el Consell de Vegueria corresponent «delegarà les seues funcions i competències en la màxima institució arane-

sa». Paral·lelament, en l'àmbit lingüístic, es troba en procés de tramitació al Parlament de Catalunya la Llei de l'aranès, que regularà la difusió i el foment de l'ús de l'occità a l'Aran, en tant que llengua pròpia, i a tot Catalunya en compliment de (a hores d'ara malferit) l'Estatut aprovat l'any 2006, que la declarava llengua oficial en tot el Principat.

Segons la llegenda, les neus perpètuas del massís de la Maladeta i el pic d'Aneto, que s'a-

taïllen des de la Vall, són el sudari que cobreix uns pastors "maleïts", petrificats amb els seus gossos i ramats en no voler acollir un bon pastor que els va demanar aixopluc. El *Musèu d'era Nhèu*, en una antiga casa pairal al bonic llogaret d'Unha, mostra, en diferents àmbits, els aspectes científic (glaceres, allaus), etnològic, esportiu i turístic de la neu: tot un recorregut des de la maledicció divina fins a la benedicció d'unes pistes d'esquí.

SOM D'EIXE MÓN

Galan, cinc anys

Francesc Ricart

Ja fa cinc estius que falta Galan, cinc anys que el trobem a faltar. El primer cap de setmana d'agost de 2005 va participar a Massalió, com cada estiu, en la convocatòria de la gent del Matarranya i, ben aviat, no es va trobar bé, de manera que en poques setmanes tot es va accelerar: la nit del 25 al 26 d'octubre es moria a la clínica de la Mare de Déu de Montserrat a Lleida. El dissabte d'aquella setmana es feia un funeral multitudinari i emotiu al cementiri de Fraga, on tothom ens vam sentir convocats en una mena d'acte darrer d'homenatge i de militància pels ideals que Galan ens havia encomanat... De tot això ja en fa cinc, d'anys!

En aquest temps, és clar, se li han fet reconeixements: el nom de Galan presideix els premis de l'IEBC, se li van dedicar aviat actes d'homenatge, com els del simpàtic «enGALANament a Fraga, es va editar *Batec a batec*, una Miscel·lània esplèndida... Entenc, doncs, que hi ha hagut una bona resposta de reconeixement de la seua figura i significació, tot i algunes llacunes com la del menysteniment de l'ajuntament de Fraga de no haver disposat el seu nom per a un carrer...

Galan i Moncada –tots dos d'una tacada de la parca– van de-

saparèixer gairebé alhora. Qui ens podrà rescabalar d'un buit tan enorme a la gent de la Franja? Reconec que pot parèixer una lamentació pueril, però un servidor reclama un rescabament. Se'ns deu tant a la Franja! Tant, que no em puc estar de singularitzar en l'absència d'aquests dos homenots la significació del deute històric envers la Franja.

En aquest lustre Galan s'ha perdut coses com la Llei de llengües d'Aragó (amb la reacció reaccionària dels reaccionaris habituals i d'altres), o les eleccions municipals perdudes a Fraga pel PSOE; tampoc no ha vist passar la mala bava que ha acompanyat el litigi dels béns del Museu de Lleida... Tornem a la Llei de llengües que Galan no ha conegut tot i la feinada ingent que hi va esmerçar des de l'avantprojecte de l'any 1997. Pot ser anecdòtic, però no deixa de ser cruel que la desídia dels qui tenen responsabilitats polítiques haja entebat tant com han pogut i haja endarrerit tants anys fins a la promulgació d'una Llei que segur que no l'hauria satisfet, però que, optimista i positiu com era Galan, ben segur hauria tornat a agafar l'eina per continuar treballant a favor de la dignificació del català a la Franja. Qui ens podrà rescabalar?, com diria el poeta; com lamentem que Galan no haja pogut continuar trescant cap a la seua Ciutat llunyana!, com deia el poeta Màrius Torres, una ciutat "*Més llunyana, més lliure, una altra n'hi ha potser, que ens envia batecs d'aire i de fe...*"

Batecs poètics del poeta de Lleida, de qui es commemora el centenari del naixement, com els Batecs contundents i persistents de Galan que ens interpel·len i ens reclamen a perseverar.

«I also love *xapurriau*» (i II) ... a propòsit dels fets de la Codonyera

■ Vicent de Melchor

Fins aquí, la història. I avui? Diversos indicis assenyalen que podem anar cap a una discòrdia civil important a la Franja, i per temps. Si hi ha hagut uns creadors de doctrines aberrants, ara sembla que ve el moment dels difusors, fins que hauran arribat al moll de l'ànima popular. Esta, que en condicions apropiades no és difícilment manipulable, veurà amplificades i impulsades les opinions tradicionals gràcies a les forces més reaccionàries i primàries de la política local i regional, de la vida social, dels mitjans; i acabarà girant-se, indignadíssima, contra tot el que faça olor d'intel·lectual. De tot això n'hi ha precedents. El més conegut és la "Batalla de València" de la dècada de 1980, que vaig viure de prop. Allà s'hi va intentar ficar el clau per la cabota. La intel·lectualitat valenciana (minoritària *per se*) va brandar a ultrança la bandera del racionalisme i del saber científic. Amb un excés de confiança en el poder de la raó i de l'argumentació es va afrontar durant anys amb uns sentiments i emocions populars fortament arrelats (i no minoritaris). El resultat va ser un armistici, de fet una victòria dels "anticatalanistes", que va deixar un camp de batalla empantanegat per més de 30 anys, i una bel·licositat sempre a flor de pell. Dit altrament, en va resultar un sensible expandiment del substrat anticatalà ja preexistent, i la retirada dels "catalanistes" als seus castells anteriors: la Universitat de València, el conglomerat d'Eliseu Climent... A pilota passada, es pot dir que l'excessiva confiança en la raó i en un país ideal per part de Fuster i la *intelligentsia* valenciana van deixar de costat el poble valencià concret i de la seua psicologia particular. Per això, este poble i els seus portaveus, que no estaven pas pre-

parats per a novetats tan radicals com ara la introducció de noms i conceptes com "llengua catalana", "País Valencià" o "Països Catalans" no hi van mostrar cap mercè.

Què fer, doncs? A la vista de la "Batalla de València", semblaria desitjable de mirar de no caure en els mateixos miratges. Crec que és convenient reflexionar per no retrocedir en la faena feta des de fa quaranta anys, o per no fer-la més difícil en avant. Apunto les següents reflexions:

Caldria fer esforços per acceptar el terme *xapurriau* (i variants) amb naturalitat, com un terme alternatiu entre nosaltres, almenys en un registre informal (una cosa com ara els menorquins quan diuen que *parlen pla*) i reservar *català* per a registres més formals: en el llenguatge estàndard, amb els altres catalanoparlants i, molt especialment, amb els castellano-parlants d'Aragó.

Caldria acceptar que poc, o no res, es pot fer contra el sentiment popular si est es posa a vindicar consistentment el terme *xapurriau* –i encara menys si com és previsible este poble és manipulat políticament i mediàticament. *Xapurriau* és una forma tradicional, una mica antiquada si es vol en el món d'avui, però perfectament le-

gítima si repassem la història de la nostra llengua i de moltes altres; si no oblidem el seu origen pejoratiu i, sobretot, que és *català* –és a dir, si la considerem com "la nostra" forma local i tradicional de denominar el català. Sabem que és absurd enfrontar-lo a català, com si fossin dues realitats distintes: sobre això ja s'han manifestat prou els lingüistes, les acadèmies i les universitats, incloent-hi de l'estranger; i últimament la Llei de Llengües. Confrontar-los, per més que s'intento "argumentar", sols pot provenir de postures emocionals o reaccionàries –és la seua responsabilitat.

En resum, positivem el negatiu (*Black is beautiful*): no es pot entregar gratuïtament tot l'ús del terme *xapurriau* als negacionistes; hi haurà més possibilitats d'introduir el terme "modern" de *català* fent servir *xapurriau* plenament conscients del que és i el que pot representar que encastellant-nos a eradicar-lo purament i simplement, intent que, com a València, pot obrir una considerable bretxa social, cultural i política en els estrats més profunds de la societat de la Franja.

*Doctor en Filologia Catalana, Prof. titular d'universitat jubilat (UAB)

Pels camins

Estic asseguda en una fita del camí i tu vols atreure la meua atenció sobre unes aus rapinyaires que sobrevolen les coves d'una roca; jo et miro i et dic que m'arriba una olor barrejat d'herbes aromàtiques i d'aigua propera.

Tu estàs de peu, atent al que passa, mirant amb expectació, i jo escoltant com parlen les fulles atades per un vent suau.

Em parles d'ocells que piquen la fusta dels arbres, de cants i plomatges que els distingeixen.

Mentrestant, reculls una branca caiguda i la converteixes en un improvisat totxo que m'ajuda a caminar. Et proposo fer un bany.

–En aquesta aigua tan freda? A mi, la calor encara no em sufoca.

I ficant el primer peu ja sento com la circulació s'estimula i sóc conscient de l'existència del líquid vermell dins meu.

Vas nomenant les plantes que creixen al voltant, i et satisfà reconèixer-les i saber quines són les seves propietats. Sempre t'ha interessat conèixer els favors que la natura ens concedeix a través de tot el que surt de la terra.

I aprofites per fotografiar flors, amb estranyes mescles de color i formes capritxoses. Mai les arrenques, dius que són boniques aquí, on les has posat la vida naturalment, i que perdrien el seu encant en ser arrencades.

Les passejades per camins han de ser així, imprimint la seva empremta inesborrable en nosaltres. Igual que el nostre llegat ha de ser imperceptible.

Teresa Serrano

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida

espai de cultura

Institut d'Estudis Ilerdencs

Plaça Catedral s/n
25002 Lleida

Tel. 973 271 500
Fax. 973 274 538

Apt.79 - 25080

fpiei@diputaciolleida.cat
<http://www.fpiei.cat/>